

neki is — lelke lobogását — mert van lelke neki is — bárha nem is látszik, gondolatait csak az Isten látja, hallja és érti, mert ő hallgat. Vajjon meddig hallgat?

A MAI SZLOVÁK KÖZÉPRÉTEGEK

Írta: CLEMENTIS VLADIMIR (Pozsony)

A „cseh-szlovák kölcsönösség“ gondolata abban a formában ahogy azt az államfordulat előtt hirdették a Köztársaság megalakulásával adott problémák megoldására nem volt alkalmas. Ezért teremtették meg a „csehszlovák nemzet egységének“ a theoriáját. A polgárság funkcióiba és tulajdonságaiba belenövő szlovák értelmiség legfejlettebb része, a cseh polgárság s ennek irodalmi és tudományos képviselői, továbbá a cseh kispolgárság széles rétegei magukévá tették ezt az államalkotó theoriát s szolgáltatták a bizonyítékokat mellette.

Dr. Stefanek A. 1919-ben a prágai filozófiai egyesületben így állítja fel és oldja meg a csehszlovák problémát: „Ha feltesszük a kérdést, hogy micsoda a csehszlovák nemzet, azt felelhetnénk rá: egy kialakulófélben levő új nemzet.“ S az arról folyó vitához, hogy a szlovák nyelv önálló nyelv-e, vagy csak a cseh tájszólása, így szól hozzá: „A kérdésnek praktikus jelentősége tulajdonképpen nincsen, de ez dönti el, hogy a szlovákság nemzet-e vagy csak a cseh nemzet egy része. (Csupán mellékesen jegyzem meg, hogy a csehszlovák probléma tulajdonképpen csak nyelvi probléma)“. Dr. Stefanek a további évek folyamán meggyőződhetett arról, hogy az egységes új nemzet, nem alakult ki, ezzel szemben a szlovák nacionalizmus nőtt, — s arról is, hogy a cseh-szlovák probléma — mellékesen — nem csak nyelvi kérdés. Viszont e folyamat megértéséhez és helyes értékeléséhez, legalább futólag meg kell vizsgálnunk e fejlődés partnerét és alkotótársát, a cseh polgárságot és kispolgárságot Szlovenszkóhoz való közvetlen vonatkozásaikban. Politikájukat jól megvilágítja egy idézet Ivan Olbracht, kiváló cseh író cikkéből, mely a DAV-ban jelent meg az új csehszlovák együttműködésről rendezett ankét folyamán:

„Az államfordulat után, mikor a viszonyok kezdtek a Köztársaságban valahogy megszilárdulni, kitűnt, hogy azok a gyárak, melyeket Ausztria vízi és olcsó munka-erővel a vidékeken épített, (főképp Szlovenszkón, valamint Cseh- és Morva-ország hegyvidékein,) — csak az Osztrák Magyar Monarchiában működhettek, ahol 52 millió embert láttak el, de nem állhatnak fenn a kicsiny Csehszlovákiában. Csökkeneni kellett az ipart és megkezdték a „leépítést“, — ahogy ezt akkor nevezték. De hol? A forrongó Prágában megfosztani az embereket kenyerüktől és egzisztenciájuktól, — ez nem volt célszerű s nem volt tanácsos ez a történelmi országok érett, szervezett és radikalizálódó munkásságával sem. A legkisebb ellennyomás helyett keresték tehát ki, ahol a legkisebb ellenállást várhatták: Szlovenszkót. Bezárták a textilgyárakat, beszüntették a cellulózegyárakat, a vasipari üzemeket leszerelték és a gépeket Magyarországra szállították. Kizárólag agitációs jelszó, hogy ezt csak a csehek csinálták, — hisz, világos, hogy mindez nem történhetett a gazdag osztályok szlovák képviselőivel való megegyezés nélkül. Ezeknek az iparszövetségek megterítették a szenvedett kárt, sokszoros kárpótlást kaptak a földreform megvalósításával és másképp is. Ettől kezdve nagyobb nyereséggel s biztonsággal a

eseh vállalatokban helyezhették eil pénzüket. Ezzel a szlovák vidékekre beköltözött a nyomor: nem volt kereset. S a nyomort növelte az emelkedő szaporulat, Amerika elzárása a kivándorlók elöl és a magyar síkság elvágása, ahová azelőtt szezőnmunkára jártak.

A cseh polgár szentimentális képzeteket alkotott Szlovenszkóról. Képzeteket a szép népviseletű szlovákokról, a puha, éneklő és művészi emberekről, arról a törzsről, melyet elnyomtak a magyarok és amely — szereti a cseh testvéreit. A prágai korosmákban és dalegyletekben túltengő érzésekkel szlovák dalokat énekeltek, a kisasszonyok szlovák népviseletbe öltöztek, a Venceltéren, a Stepán Hotel előtt szlovák nők varrottasokat és díszeket árultak s a turistaklubokban a külföld bojkottálásáról s a szép Szlovenszko megismeréséről beszéltek. Ezalatt Szlovenszkon a gazdasági harc áterjedt a munkásosztályról az intellektuelek és félintellektuelek rétegére. A cseh egyetemek s a megszorított középiskolák évente a címmel ellátott és cím nélküli emberek tömegeit ontották magukból, akik mind megélhetést kerestek. Bosznia, Hercegovina, az adriai hajóraj és a nagy oszrák vasuti hálózat nem tudott többé technikusokat alkalmazni, a cseh jogászok és alárendelt hivatali munkaerő számára a bécsi hivatalok végkép elvesztek, s a cseh tanítók és erdészek előtt bezárult Oroszország. Mi történjen az intelligencia és félintelligencia eme tömegével? Szerencsére itt volt Szlovenszko és Kárpátalja. Idedirigálták tehát a nagy tömeget a magyarosítás megszüntetésének jelszavával, segítségül a szlovák és ruszin testvéreknek. Technikusok, tanítók, hivatalnokok, vasutasok, csendőrök, rendőrök, adóhivatali személyzet, pénzügyőrök, tehát olyanok is, akik soha és sehol nem válnak kedveltekké Szlovenszkóra özőnlenek. És mivel a különböző kultur- és nem-kulturigényekkel bíró ember számára Szlovenszko valami félreeső helye egyáltalán nem kellemes lakóhely, büntetésből helyeztek át ide hivatalnokokat, — tehát rossz kvalifikációjú embereket. A „bürokrata“-fogalom azonossá vált a „cseh“ fogalommal. S itt már nem szervezeten és rosszul informált munkások régi existenciájáról volt szó, mint a beszüntetett iparnál, hanem még az uralkodó s a kormányban képviselt osztályokhoz tartozók új existenciájáról; mert a szlovák középiskolák meg a pozsonyi egyetem is ontja magából évente az existencia után kiáltó emberek tömegét. Itt a harc kikerülhetetlen volt. Ha a köztársaság első éveiben csak a szolgálai és alárendelt állások betöltésénél volt sok kellemetlenség, melyekre az alacsonyabb iskolákból kikerült szlovákok is igényt tartottak, a harc most kiterjedt a szlovák intellektuelek és félintellektuelek egész rétegére. S mint minden gazdasági harcnál, melyet egyoldalúan mint nemzetiségi ellentétet fognak fel, a harc nemzeti-politikai agitációval és a nemzetiségi gyűlölet jelszavainak terjesztésével kezdődik. Így történt itt is.“

Hogy e folyamat gazdasági bázisa egészen világos legyen előttünk Olbracht leírását ki kell pótolnunk néhány adattal.

Szlovenszko az államfordulat után gazdaságilag elég különös jelenség volt. A kapitalizmus akkor rekonstrukciós időszakának és relatív megszilárdulásának küszöbén állott. Természetesen egyáltalán nem volt mentes alapellentmondásaitól s ölében, sokkal inkább, mint ezelőtt, a legsúlyosabb válság, a viszonylagos túltermelés válságának előjeleit hordta, mely most a szemünk előtt az egész kapitalizmus általános és kiutn nélküli válságává nőtte ki magát. Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy míg a háború utáni évek más kapitalista országokban a termelés növekedését, a bérek látszólagos emelkedését, új gyárak építését, stb. jelentették, addig Szlovenszko már

ebben az időben is az a terület volt, ahol az ipart — szokatlanul gyors tempóban — leépítették. Ennek a bizonyos mértékben kizárólagos jelentőségnek okait Szlovenszko speciális viszonyaiban kell keresnünk. Szlovenszkon u. i. akkor folyt le a „csehszlovák gazdasági egységesítő folyamat“ vagy egyszerűbben, a cseh és később a cseh-német tőke foglalta akkor el Szlovenszkrét eredményes állami támogatás mellett a pesti tőkével szemben.

Ezt a folyamatot a szoc. dem. Robotnicke Noviny főszerkesztője, Klega, aki akkor még a Lidové Noviny szerkesztőségeinek volt tagja, így dicséri: „Ázt lehet mondani, hogy a régi Felső-magyarország iparának Szlovenszko iparává való átszervezése teljes befejezést nyert. Szlovenszkon ez sok nehézséget okozott, mert az ipar igen gyorsan végrehajtott csökkentését jelentette.“ (Lidové Noviny, 1924. XII. 4.)

Idézhetnénk még autentikusabb szavakat erről a „reorganizációról“. Megtalálhatnánk azokat Scotus Viator Uj Szlovenszko című könyvében: „Akárho fordultam meg Szlovenszkon, mindenütt abból a cikkből idéztek nekem, amelyiket Winter exminiszter írt, (szociáldemokrata) a Manchester Guardian Commercial Supplementbe s azt úgy magyarázták, hogy e cikk szerint a szlovenszkoí ipar áldozati bárány kell, hogy legyen.“

Az itt felsorolt tények, valamint a cseh hivatalnoksereg Szlovenszkóba özőnlése vezettek arra a — valamikor még a baloldal soraiban is terjesztett — nézetre, hogy Szlovenszko gyarmati jelleggel bír a történelmi országokhoz viszonyítva. Ez a nézet téves és sok politikai hibához vezetett. Ez a felfogás s a kérdés ilyen felvetésének helytelensége akkor tűnik ki legjobban, ha követjük a csehszlovák gazdasági fejlődést rekonstrukciós időszakában, beleértve 1928-at is. Kiderül pl., hogy az új vállalatokba investált tőkének majdnem 60 százaléka Szlovenszkóra jut. Ez a szám bizonyítja a legjobban, hogy a cseh tőke a „reorganizációs időszak“-ot befejezettnek tekintette, s így talán fokozatosan a Szlovenszko és a történelmi országok közötti olyan gazdasági különbségek eltüntetésére került volna a sor, mint amilyenek a máig át nem számított vasuti tarifák, az állami szállítások cseh cégeknek való kiadása, az adópolitika különbsége, stb. — Sor került volna, ha... Ha közben nem került volna az egész világ kapitalizmusa a mai kiút nélküli válságba. Így Szlovenszko bajba jutott. Az ipar még itt maradt része visszatarthatatlanul eltűnt. A parasztság elszegényedéséről beszélnünk sem kell; olvashatunk róla a kormánylapokban is.

Ha az intelligencia és a középrétegek sorsa nemcsak az ehhez a réteghez tartozók képzeleteiben, de a valóságban is azonos lenne a nemzet sorsával, — akkor a „sors“ tényleg erősen sújtotta volna a szlovák nemzetet. Már említettük, hogy amikor a francia polgári forradalom hullámcspái következtekben nemzetiségi mozgalmak keletkeztek, akkor a szlovákokkal szemben a központi államhatalomba szervezett feudalizmus állt; erre akarta alapítani Stúr a szlovákok felszabadulási harcát, ezt az objektív jellegében antifeudális harcot(!) Mikor aztán ennek az államalakulatnak a keretén belül bekövetkezett a kapitalizmus kifejlése, nem alakulhatott ki egy, vagy egynéhány nemzeti állam, ami minden nemzetiségi mozgalom alaptendenciája (Uljanov), de kialakult az Osztrák Magyar Monarchia, melynek keretében a szlovák középrétegek ellen nemzeti elnyomó harcot vezettek.

1848—49-ben nem volt meg az a szlovák polgárság, amely képes lett volna a felszabadulásért való harcot vezetni. A középrétegek vékony rétege, a papok által vezetett vidéki intelligencia, az alig felsza-

badított és még a feudalizmus ellen küzdő parasztság — ezek voltak azok a káderek, akiknek a harca csak sután végződhetett.

És ma? Ma a szlovák polgárság uralomhoz jutott. Elvontan nézve, ma meg lenne az alap a szlovák középrétegek, a szlovák intelligencia kifejléséhez. Meg lenne, ha... Ha ez nem a polgári uralom alkonyán történne, amikor annak hatalma csak fasizálódó tendenciákkal vagy nyílt fasizmussal tartható fenn.

Nős, milyen a sorsa a szlovák középrétegeknek ebben az időben, jobban mondva a cseh-szlovák együttélés által kialakított viszonyok között?

A gazdasági helyzet átértéséből világosan következik, hogy a szlovák középrétegek két nehézséggel küzdenek: a kapitalizmus általános válsága sújtja őket, de nem kevesebb nehézséget jelent számukra azoknak a helyeknek a visszaszerzése, melyeket tízezrenként foglaltak el Szlovenszón a cseh középrétegek.

Fejtegetésünk teljességéhez meg kell jegyeznünk, hogy a szlovák középrétegek (s még kevésbé a proletariátus és a parasztság) soraiban a legkisebb nyoma sincsen az irredentizmussal való szimpatizálásnak vagy pedig valami vágynak az iránt, hogy a régi vagy új Magyarország nemzetiségi elnyomásának formáit felujítsák. Mivel azonban a szlovák kispolgárság és intelligencia „küzdelmé” az osztály-társadalom keretein belül folyik, világos, hogy a kiút vagy polgári, vagy az ellentéte lehet.

Hogy a polgári kiút minden esetben a dolgozó rétegek kárára történő megoldást jelent, az vitán felül áll. S így az a vita, amely Szlovenszón két csoport, a „kormány” (agrárok, szociáldemokraták és nemzeti szocialisták) és „ellenzék” (Hlinka néppártja és Rázus nemzeti pártja) csoport között folyik tulajdonképpen a körül forog, hogy a megoldás csak a dolgozók kárára történjen-e (a kormánypártiak), vagy pedig a Csehországból Szlovenszókra jött középrétegek terhére is (ellenzékiek). Az utóbbi időben — Hitler példája nyomán — természetesen kísérletek történnék arra, hogy a középrétegekbe zsidó-, nemzetiségi-, s kisebbség-ellenes hangulatot vigyenek be.

Mindkét csoport igen jól tudja, hogy okvetlenül számolniuk kell a dolgozók növekvő osztálytudatával és követelményeivel s hogy ezeket nemcsak féken kell tartani, de be kell fogni őket saját érdekeik hámjába. Ezt mindegyik csoport a maga módján meg is teszi, sajátos jelszavakkal, kihasználva a parasztság és munkásság nagyrészének politikai tájékozatlanságát, vagy pedig a beléjük gyökerezett tradíciókat és ösztönöket.

Míg az agrárok a „vidék egyetlen nagy család”-jelszó „filozófiai” kifejtésére vetették magukat, addig a néppártiak és nemzetiek a Szlovenszón még elég nagy befolyással bíró vallásra és egyházra támaszkodnak, s igyekeznek a nemzetiségi sovinizmust felkelteni és terjeszteni, melynek hordozója elsősorban a főiskolás diákság, a tanulmányait befejezett munkanélküli intelligencia.

Szlovenszón az államfordulat után a vezetőszeret a u. n. „Hlas” generáció intelligenciája vette át. A hatalmi pozíciók, igazgatósági tagságok és maradékirtokok segítségével hamarosan a polgárság pozícióiba jutott. Ezeket a pozíciókat nemcsak hogy meg akarta szolgálni, de meg is akarta tartani és kiterjeszteni.

Az elmondottakat egy idézettel egészítjük ki: „A hlasizmus ideológiája belsőleg hasonlóan alakult ki Szlovenszón, mint a masarykizmus, — akkor, amikor a magyar kapitalizmus fejlődése elérte azt a fokot, hogy ki akarta pótolni a feudalizmusban elmulasztottakat, —

amikor is el akarta nyelni az összes nemzetiségeket és belőlük nemzeti polgári államot alakítani, s amikor Stúrék ideológusai nemcsak hogy nem tudták az időközben kifejlődött polgárságnak megmutatni a védekezés eredményes módjait ez ellen az agresszivitás ellen, hanem a védekezést egyenesen fékeztek. A szükség, mint az emberi történelemben már annyiszor, most is kialakította a megfelelő eszközt: — a hasizmust. Igaz, hogy a masarykizmus sikerei s annak a szlovák polgárság ideológusaira gyakorolt közvetlen hatása siettették kialakulását. Mivel a szlovák polgárság történelmének és a nemzetiségi mozgalomnak különlegessége épp az a körülmény, hogy e mozgalom tömeghordozója ez időben nem a városi kispolgárság, hanem a vidéki, — azaz a parasztság és a vidéki intelligencia, — ennek sorából a kapitalista fejlődés törvényeinek hatására szintén kialakul a közép- és nagy-polgárság az egyik s a proletariátus a másik oldalon. Ezért azután a hasizták ideológiáján is visszatükröződik ez a különbség. Kispolgári ideológia ez, mint amilyen a masarykizmus is, de a vidéki kispolgárság ideológiája. Ha akarjuk: agrár-változata a masarykizmusnak.“ (D a v, 1932.)

A hajdani hasizták — jelenlegi miniszterek és képviselők — ehhez a történelmi tradíciójukhoz híven en gros kezdték gyártani az „agrár-demokráciáról“, az „agrár-rurál-filozófiáról“, stb. szülő teóriákat. Kezdetben ezeknek a teóriáknak, — melyekre pusztán eklekticizmusuk volt jellemző s úgy hatottak, mint a tud. szoc. és masarykizmus szerencsétlen keveréke, — majdnem anekdóta jellegük volt. Néhány mutatvány:

„Csak azt akarjuk, hogy mindenki a saját fejével gondolkozzék és hogy a paraszt ne engedje gondolkodását befolyásolni a polgár által, mert hogy a paraszti agy nem lehet olyan rossz, mutatja az, hogy összes nagy államférfiaink, zenészeink, költőink és művészeink parasztkunyhókból származottak és maga a világ Üdveztője sem szégyelt jászolban parasztok között világrajönni.“ (Az agrárpárt központi lapja, a Slovensky Denik, 1924. V. 29.) Vagy: „Pártunknak (az agrárpártnak), a többi pártok között különleges helyzete van, mert örökkétartó, amint örök a föld is. — Amellett igen jól meg lehet figyelni, hogyan szűnnek be az összes többi pártok, mert feladataik beteljesültek. Például: a szociáldemokrácia azért pusztul, mert feladatai a mi köztársaságunkban megvalósultak. A nagyipar, kézműipar, stb. szintén beszünhetnek, aminek bizonyítéka épp a cipészek krízise.“ (Szlovensky Denik, 1924. IV. 15.)

A hatalmi pozíciók növekedésével és megszilárdulásával azonban ezek a teóriák is „tökéletesednek“ s főként két célt akarnak elérni: elfedni az osztály-differenciáció tényét a vidéken és megnyerni a vidéki és kisvárosi intelligenciát, meg középosztályt; ezek Szlovenszkon, ahol tulajdonképpen Pozsonyon kívül nincsen városi központ, nagy többségben vannak. Ennek a mai agrár-teóriának jellemzéseül álljon itt két idézet az „agrár-filozófia“ „atyáitól“:

„A két logikai norma (!) — a liberalista az egyik oldalon és a történelmi materialista a másik oldalon — küzdelme közé egy új, nagy tényező empirikus felismerése tolt: a világon nemcsak munkaadó és alkalmazott van, de van itt még egy tényező, amelyiknél a munkaadó egy személyben egyesül az alkalmazottal. E tényezőnek el nem ismerésében rejlik a materialista számítás hibája. Igaz, hogy a földműves nem volt erejének tudatában, — bár ez az erő olyan régi, mint ez a világ, mint amilyen régi a föld. Csak most jut el e tényező erejének felismeréséhez — s máris megcáfolta véres forradalmak nélkül a marxista számítás, pusztán azzal a ténnyel, hogy jelenvolt, létezik és to-

vább is tart. Nem két tényezőről van itt szó, amelyek között kell eldölnie a kollektívizmus harcának a civilizációval; egy harmadik tényező is van. A földműves nem polgár és nem proletár. A földműves mint a termelő társadalom új típusa, mint az individualizmus új tényezője jelenik meg, mert vállalkozó és termelő is — és mint szövetségi tag egy új típus ő, melyben mindkét tényező — a munkaadó és alkalmazott — egyetlen egységbe került. Az individualizmus és kollektívizmus közötti széles úton új jelenség halad. Jön és — mivel, mint már említettem, polgárságunknak nincs meg az a tradíciós ereje, hogy feltartsa a bolsevisták civilizáció elleni támadását, — átveszi a vezetést. Benne, egyedül benne van a biztosítéka annak, hogy az emberi civilizáció elleni nagy, szervezett támadás visszaverése megtörténik. A földműves mint döntő tényező jelenik itt meg. A polgári oldal jogosan lát benne szövetségest, s a demokrácia a saját döntő központi tényezőjét; a kultura joggal látja benne a reformátort és a bolsevizmus helyesen érzi meg, hogy ha lesz valakinek annyira rugalmas és hatalmas ereje, hogy támadását megtörje, akkor ez csak a földműves lesz, termelő jellegével és filozófiájával.“ (Hodzsa Milán: Cikkek, beszédek, tanulmányok. IV. köt. 102—103. o.)

A tájékozott első pillantásra világosan látja, miben rejlik ennek a kispolgári teóriának regresszív volta. Itt épp a paraszt leggyengébb oldalát emeli ki, szociális helyzetének épp ellentmondó jelleggel való terheltségét, melyet előnynek tüntet fel; — meghamisítja így a történelmet, amely arra tanít bennünket, hogy épp ennek a kispolgári típusnak túlhaladásával fejlődött ki a nagyipari termelés. Meghamisítja másodszor is a történelmet, amikor a „paraszti rend“et úgy állítja be, mint örökké stabilizált, örökké ugyanazon törvények által uralt rendet, mintha a parasztság mai formájában nem éppen a feudalizmus legyőzésével és a föld — a termelő eszköz — magántulajdonba vételével keletkezhetett volna.

Ilyen formájában azonban az „agrorurális“ filozófia nem lenne elegendő a középosztályok és a vidéki intelligencia megnyerésére, bár határozottan számol ennek regresszív lélektanával. Ezért aztán így egészíti ki: „A tehetősebb s a mai világhoz jobban hozzáidomult középparasztokat és földbirtokosokat nem lehet apriori kizárni a vidéki társadalomból. Ugyancsak a vidékhez tartoznak azok a papok, tanítók, hivatalnokok, kereskedők, iparosok, akik hosszabb ideje intim kapcsolatban élnek a paraszti lakossággal s köztük működnek, a parasztságtól anyagilag függenek, velük vérrokonságban vannak s többé-kevésbé aktív részt vesznek a községi és nyilvános munkákban. A földművesek műveltségi, szociális, gazdasági különbségei (földbirtokosok, közép- és kis-gazdák, földmunkások) a vidéken jelentősek s az agrár politikusoknak nem kis nehézségeket okoznak, de ezek nem olyan jellegűek s nem olyan intenzívek, mint az iparban.“ (Dr. A. Stefánék: Az agrár-demokratikus filozófia alapjai és fejlődése, Slovensky Deník, 1933. V. 29.) Ugyanebben a cikkben — egész nyíltan — még azt írja dr. Stefánék, hogy ennek az ideológiának egyik feladata „az a képesség, hogy összhangba hozzák a tehetősebb- és kis-gazdákat a földmunkásokkal.“

Mit feleljünk erre?

„A polgárság érdekei (melyeket a nemzetiek vakon követnek) megkövetelik a paraszt-szegénységnek a paraszt-polgársággal való elkeveredését. A szegénység érdekei megkívánják a harcot e keveredés ellen s az osztályok világos szétválasztását követelik mindenütt, így a parasztság között is. Nem kell önmagunkat és másokat ámitani a

„parasztság“-ról való beszéddel: meg kell tanulnunk és meg kell a parasztságot is tanítani arra, hogy a parasztságon belül is napról-napra mélyebb szakadék támad a szegénység és a polgárság között.“ Vagy: „Saját tapasztalatunkból tudjuk — s bizonyítékát megtaláljuk minden forradalom kifejlésében, ha az új kort nézzük, mondjuk az utolsó 150 esztendő, az egész világon, hogy mindenütt és mindig ez volt az eredmény: általában a kispolgárság, s különösen a parasztság minden kísérlete, hogy saját erejét kipróbálja, s hogy maga szerint rendezze el a gazdasági életet és politikát, kudarcra végződött. Vagy a negyedik rend, vagy a tőkés vezetése alatt, — középút nincsen. Mindazok, akik arról álmodoznak, — álmodozók, fantaszták. Megcáfolja őket a politika, a gazdaság, a történelem.“ (Wl. Uljanov.)

Dr. Stefának és dr. Hodzsa nevével már találkoztunk az „egységes csehszlovák nemzet“ theoriájával összefüggésben. Nem véletlenül. Logikus, hogy épp ők voltak azok, akik az államfordulat után ilyen formában és változatban fejtették ki a csehszlovák kölcsönösségről szóló teóriát.

Azokban a valóság objektív fejlődése erősebbnek mutatkozott a teóriáknál. S így az agrárpárt ifjú generációjának egyik multévi (1933 május), zólyomi gyűlésén megtudtuk, hogy egységes csehszlovák nemzet nem létezik, hanem a szlovák és cseh nemzet, az az a cseh és a szlovák nacionalizmus a csehszlovák állami egység ideájával.

Ez a „zászlócsere“. — ahogy a gyűlésnek ezt az eredményét a Tvorba nevezte, — nem az agrárpártban vagy az érdekszférájában levő parasztnak kedvéért történt, hanem főképp a szlovák középrétegek és intelligencia kedvéért. Hogy a politikai fejlődés e stádiumát megértsük, legalább röviden, de foglalkoznunk kell Szlovenszko másik megváltójával — a Szlovenszkon számszerint állandóan erős mozgalommal, az autonomizmussal.

Természetesen ennek a mozgalomnak is megvannak a maga fejlődési szakaszai, változásai: radikális programszerűségétől a kormány-, s majd ismét a mai napok „ellenzéki“ politikájáig. Ez a mozgalom tudta magához vonni a főiskolás fiatalság legnagyobb tömegét, — nem annyira klerikalizmusával, mint inkább programjának hangoztatásával, amely program megvalósítása a szlovák intelligencia válságának megoldását jelentené azoknak a terhére, akik a „történelmi országok“-ból jöttek. Természetesen csak — jelentené. Mikor a néppárt miniszterei a kormányban voltak, a párt ugyan alaposan diszkreditálódott, — azóta azonban megnőtt a gazdasági válság s megnőtték a munkanélküli intelligencia sorai. Hogy a mai autonomista mozgalom tipikus intelligencia-mozgalom, ennek épp az utóbbi időben azok a politikai akciók a bizonyítékai, melyeket ezekkel a jelzőszavakkal vezettek s azok a módszerek, amelyekkel ezeket levezették.

Az autonomista mozgalom feleledése harccal kezdődött. De nem a leállt gyárak megindításáért, a földmunkások bérének emeléseért s a kiszagdák elleni végrehajtások beszüntetéseért vagy a pittsburghi szerződésért, — hanem a szlovák helyesírásért. 1932 május 12-én a szlovák tudományos kulturintézet (melyet még a múlt században alapítottak s melyet Tisza idejében a kormány betiltott), a Matica közgyűlésén Turócszentmártonban összetűzésre került a sor a nyelvutató szekció vezetőségén belül; ez ugyanis új helyesírási szabályokat adott ki nyilvánvalóan csehesítő tendenciával. A közgyűlésen heves vita után kilépett a Maticából majdnem az egész nyelvtudományi szekció, valamint a cseh tagok nagyrésze. Azóta heteken, sőt hónapokon ke-

resztül nem volt Szlovenszko számára fontosabb esemény, nem volt fontosabb politikai probléma, mint az a kérdés, hogy „limec“-et írjanak-e, (csehesített forma), vagy „goliert“.

Nem jellemző-e, hogy ez a „regenerált“ nacionalizmus épp az olyan minimális követelményekért indította a legerősebb kampányt, mint a „nyelvi tisztaság“ s azt sem akkor, amikor számszerint a legerősebb volt, hanem pontosan abban az időben, amikor már erősen meg volt tizedelve? Nem jellemző-e továbbá, hogy az autonomizmusnak Tuka-idejéből való többi „radikális“ követelményeit ebben az alkalmas pillanatban nem húzták elő a lomtárból?

Ez azonban csak kezdete volt a szlovák intelligencia nemzeti „tömeg“-mozgalmának.

A második támadási pont Trencsénteplic volt, ahol 1932 júniusának végén tartották meg az egész fiatal szlovák generáció kongresszusát politikai pártkülönbségekre való tekintet nélkül. Ez előadásokkal és egészen általános vitával kezdődött: — a mai társadalmi rendről. A vita eredményét — főképp a DAV hatása alatt — a következőkben foglalták össze:

„A vitából világosan látszik, hogy a résztvevőknek a mai társadalmi rend nem felel meg. Egyesek a rend teljes eltávolítását kívánják, mások, — a többség — csak nagy hibáinak eltávolítását kívánják. A mai társadalmi renddel senki sem ért egyet. El kell távolítani hibáit — a kollektív elemek minél intenzívebb bevonásával. A kollektívum érdekét a résztvevők az individuumban érdeken felülállóan tartják.“

Meg kell jegyezni, hogy a gyűlésen meglepően sokan vettek részt s a szlovák intelligencia, nemcsak minden politikai pártból, hanem Szlovenszko minden vidékéről képviselve volt.

A legmélyebb indokot ahhoz a visszhanghoz, melyet ez a gyűlés Szlovenszko egész közéletében keltett s amely sok tekintetben még ma sem ült el, a napirend második pontja fölötti vita szolgáltatta, melynek lényege: „Szlovenszkon egyhangúan elítélik a centralizmust. Az egész ifjú generáció: autonomista; a nézetek csak a fokot illetően különböznek. Egyesek a föderalizmust tartják fontosnak, mások megelégszenek egyelőre a törvény által biztosított teljes regionalizmussal.“

Ez a rezümé ugyan nem fejezi ki valóan a vita lefolyását, de mindenesetre kifejezi az eddigi „vezető politikai eszmék“ esődjét Szlovenszkon.

Ezek után érthetőbb lesz előttünk, hogy miért volt szükség „zászlócsere“ az ifjú agrárok múltévi szlovenszko-i gyűlésén.

Az autonomista mozgalom természetesen igyekezett a Maticában és Trencsénteplicen történt események által előidézett helyzetből minél többet nyerni. Manifesztációs gyűlést hívtak össze Zólyombá s a mindkét felekezeti autonomisták (a Hlinka-féle katolikus néppártiak és a Rázus-féle evangélikus nemzetiek) „dolgozó“ kongresszusát Trencsénbe; manifesztumokat adtak ki, melyekben az autonomisták követelményeit maximálisan konkretizálják. Kiderül ezekből, hogy ez az „össz nemzeti“ mozgalom mennyire polgári tendenciájú és célzatú. A szlovák polgárság félretolt részének teljes kielégítéséről s a szerencsétlen helyzetbe került szlovák intelligencia milyeny-olyan kisegítéséről van ezekben szó. Hogy kinek a számlájára, azt már megmondottuk.

*

Fejtegetésünk természetesen sok tekintetben csak nagy vonalban mozoghatott. Még így sem volna azonban teljes, ha legalább futta-

ban nem emlékeznénk meg a szlovák intelligencia aktivista részéről, amely először a szocialista diákegyesület körül kezdett csoportosulni Prágában, később pedig a DAV folyóirat köré. A szervező munka az intelligencia között természetesen kétszeresen nehéz. Ez egyrészt magából a dolog jellegéből folyik s az intelligenciának a tényleg aktív mozgalomhoz való tömegviszonyából, másrészt abból, hogy egy ilyen szervezethez tartozás existenciális kérdés, melyet csak néhány „szabad” foglalkozású ember s ma már igen kis mértékben a főiskolás diákság engedhet meg magának.

De azzal, hogy ebbe a csoportba kiváló szlovák írók tartoznak s hogy e csoport aktíve résztvesz Szlovenszón a politikai életben, nagy szimpátiára tett szert nemcsak a szlovák intelligencia között, de a munkásság soraiban is.

ARON COTRUȘ VERSEIBŐL

Fordította: KIBÉDI SÁNDOR (Cluj)

A BANYASZ

Izzón, mély-fáradt sorson
a szénszklákat ontom:
penész-kenyér a koncom...

nevetni elfeledtem,
sirni is más tud szebben,
testem szinte ruhátlan,
üresen kong a tálam,
karom ernyed a lázban...

mint ma, egy oly fagyos napon
forró halált ölelt az asszonyom
s tavaszra kelve viaszfehéren
két gyermekem pihent a sír ölében...

A tárnák bús, rekedt falán
ontom a szenet szaporán,
falat kenyérre elég talán
a bérem;
lankadtan és egyre sutábban,
míg torkomra fut a bánya porában
a vérem...

NINCSEN APÁM, SEM ANYÁM

Nincsen apám, sem anyám,
nincs, ki gondoljon reám,
Ákimnak hívnak, így neveznek.
ott találtak a temetőkert mellett
egy korhadt, rozszant hid alatt, —
sorsom hát az lett, hogy mezőket
lakjak és bűzös aklokat...

az életet büntelen jártam,
szelid szóra sose találtam...
esábtalan esavargó: szegényen
aludtam ökrök és kutyák közt
pizsokban, ólak rejtekében...

Nem várt rám szülő, sem rokon,
nőttem esattanó pofonokon...
ma is rámjár a rúd, sok szídalom
s én tűröm, hallgatom:
fogam esikorgatom...

FAJI BÜNTETŐJOG: „Fajárulást követ el az, aki olyan idegen vérközösséghez vagy fajtához tartozóval keveredik, amely fajtának vagy vérközösségnek a német népközösségtől való távol tartását a törvény elrendelte. Fajárulás forog fenn akkor is, ha a keveredés fogamzást megelőző eszközök használatával történik.” (A porosz igazságügyminisztérium „Nationalsozialistischen Strafrecht” című emlékiratából. Deckers Verlag, Berlin, 1934.)